Samvinnuhreyfingin:

Er þörf á samvinnu?

Eygló Harðardóttir

Hugmyndafræði samvinnu

- Sérstakt form fyrirtækja sem grundvallast á:
  - samvinnuhugsjón um sjálfshjálp, sjálfsábyrgð, lýðræði, jafnrétti, sanngirni og samstöðu, sem og siðferðilegum gilda um heiðarleika, opna starfshætti, félagslega ábyrgð og umhyggju fyrir öðrum, og…

Hugmyndafræði samvinnu…

- meginreglum um samvinnu eins og þær hafa byggst innan hinnar alþjóðlegu samvinnuhreyfingar.
  - Þær meginreglur eru að:
    - aðild að samvinnufélögum sé frjáls og opin,
    - þau lúti lýðræðislegri stjórn félagsmanna,
    - félagsmenn taki efnahagslegan þátt í þeim,
    - þau séu sjálfstæð og óháð,
    - þau veiti fræðslu, menntun og upplýsingar,
    - þau stundi samvinnu sín á milli, og
    - umhyggja sé borin fyrir samfélaginu.

(Heimild: ILO tilmæli nr. 193 um samvinnufélög)

Alþjóðlega samvinnuhreyfingin

- International cooperative alliance (ICA, ica.coop):
  - 221 félagssamtök frá 87 löndum.
  - 800 milljónir félagsmanna.
  - Landbúnaður, lánastarfsemi, sjávarútvegur, heilsugæsla, fasteignir, iðnaður, tryggingar, ferðaþjónusta, verslun, þróunaraðstoð og stjórnmál.
- 2012 - Ár samvinnunnar á vegum Sameinuðu þjóðanna.

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Alþjóðlega samvinnuhreyfingin

- Arla foods (arlafoods.se) í Svíþjóð
  - 3900 sænskir bændur og 3900 danskir bændur. 7. stærsta mjólkurbú veraldar.
- National Rural Electric Cooperative Association (nreca.coop) í USA
  - 900+ samvinnufélög, þjóna 42 milljónum íbúa í 47 fylkjum.
- The Co-operative Group (co-operative.co.uk)
  - 5. stærsta matvörukeðjan í UK, 3. stærsti lyfsalinn, stærsta útfararþjónustan, og stærsta sjálfstæða ferðaskrifstofan. 120.000 starfsmenn og 5,5 milljónir félagsmenn.

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Íslenska samvinnuhreyfingin

- Fyrsta samvinnufélagið?
  - Verzlunarfélagið í Reykjavíkurkaupstað 1848:
    - Jafn atkvæðisréttur félagsmanna og skipting ágóða í samræmi við umfang viðskipta félagsmanna í stað þess hversu mikið hlutafé þeirra var.
  - Kaupfélag Þingeyinga 1882:
    - Til að halda utan um sauðfjárviðskipti við Bretlandseyjar og pantanir bænda.
    - Söludeild og búð árið 1890.
- Benedikt á Auðnum (1889): "Það þarf ekki kapitalista eða kapitöl til að reka verslun (kaupskap)…. Kaupskapur er réttur hvers einstaklings, svo dýrmætur að engri stétt er trúandi fyrir honum né heldur fyrir vörusöfnun og forðabúrum, það getur allt heyrt undir almenna félagsstjórn sem allir hafa atkvæði um, og verslun er eins og hvað annað enginn leyndardómur heldur félagslegt starf sem hver þroskaður maður getur skilið og tekið þátt í."

(heimild: Ívar Jónsson, Íslensk samvinnuhreyfing á tímamótum)

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Íslenska samvinnuhreyfingin

- Sjö megin tímabil:
  - 1830-1870 Verðkröfufélög
  - 1870-1882 Verslunarfélög
  - 1882-1902 Bernskuár kaupfélaganna
  - 1902-1918 Þroskaskeið samvinnufélaga
  - 1919-1945 Iðnvæðingarskeið samvinnufélaga
  - 1946-1986 Blómaskeið samvinnufélaga
  - 1986-2000 Samdráttarskeið samvinnufélaga
  - 2000- x Nýsköpun samvinnufélaga?

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Íslenska samvinnuhreyfingin

- Samband íslenskra samvinnufélaga stofnað 1902:
  - Kaupfélag Þingeyinga, Kaupfélag Norður-Þingeyinga og Kaupfélag Svalbarðseyrar á Yztafelli 20. febrúar 1902.
  - Flest 57 aðildarfélög árið 1960.
  - Félagsmenn á milli 15-20% Íslendinga.
- Endalok SÍS?
  - 98% greitt 1994 með sölu eigna. 2% eftir, og gengið frá þeim með nauðasamningum sem lauk 1. júní 1995.
  - Enn til.
  - Neikvæð umræða...

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Íslensk samvinnuhreyfing

- Samvinnufélög í dag:
  - 35 samvinnufélög (Hagstofa, 2010)
    - Dæmi: Kaupfélag Suðurnesja (eignarhaldsfélag Samkaupa), Kaupfélag Skagafjarðar, Kaupfélag Fáskrúðsfjarðar, Kaupfélag Steingrímsfjarðar, Auðhumla (eignarhaldsfélag MS) og Sláturfélag Suðurlands.
  - 8 húsnæðissamvinnufélög (Hagstofa, 2010)
    - Búseti, Búmenn.
- Sparisjóðir?

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Lagaumhverfi

- Lög frá Alþingi:
  - 1896. Sveitastjórnir gátu ákveðið og lagt útsvar á kaupfélög og pöntunarfélög.
  - 1921. Lög um samvinnufélög nr. 36/1921.
    - Innganga öllum frjáls, 1 maður 1 atkvæði, tekjuafgangi skipt skv. viðskiptum, stofnsjóður og sameignarsjóður, samábyrgð í félögum sem sinntu vörukaupum fyrir félagsmenn.
    - Skattur af lóðum & fasteignum, útsvar af arði viðskipta við utanfélagsmenn , viðskipti við félagsmenn undanþegin útsvari.
  - 1937: Samábyrgð afnumin, ábyrgð takmörkuð við stofnsjóð og félagsgjald, reglum um stofnsjóð breytt.
    - Br. 1938, 1958, 1977.
  - 1992: Ný heildarlög sett. Aðlagað að lögum um hlutafélög m.a. með sölu hluta í B-deild stofnsjóðs, sem fylgdi þó ekki atkvæðisréttur á félagsfundum.

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Framtíðin?

- SÞ: "Samvinnufélög byggja betri heim" árið 2012. (Co-operative Enterprises Build a Better World)
- Bretland:
  - Stjórnarsáttmálinn "BIG SOCIETY"
    - "Við munum styðja við stofnun og stækkun á samvinnufélögum og félagslegum rekstri og gefa þessum félögum tækifæri til að taka mun meira þátt í rekstri opinberrar þjónustu."
    - "Við munum gefa opinberum starfsmönnum rétt til að mynda samvinnufélög starfsmanna og bjóða í að taka yfir þá þjónustu sem þeir veita.
    - Sbr. "Right to Request" innan heilbrigðiskerfisins.

  (Heimild: conservativecoops.com/co-operatives_in_local_government

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Framtíðin?

- Samvinnurekstur í heilbrigðisþjónustu, skólakerfi og bönkum?
  - Leik-, grunn-, framhalds- og háskólar sem eru reknir í samvinnu kennara og foreldra?
  - Heilsugæsla þar sem starfsmenn og sjúklingar sameinast um reksturinn?
  - Húsnæðisfélög þar sem íbúar taka höndum saman til að tryggja sér húsnæði á sanngjörnu verði?
  - Samvinnubankar/-sparisjóðir þar sem markmiðið er að lána peninga á sanngjörnum kjörum til meðlima?
- Skattaleg umbun til félagslegs reksturs?

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Framtíðin?

- Alþingi:
  - Samþykkja ályktun ILO um stuðning og uppbyggingu samvinnufélaga.
  - Endurskoða lög um samvinnufélög.
  - Endurskoða lög um sparisjóði.
  - Endurskoða lög um innlánsdeildir.
  - Endurskoða lög um húsnæðissamvinnufélög og lánveitingar ÍLS til þeirra.
  - Bæta skattaumhverfi samvinnufélaga.
  - Leyfa opinberum starfsmönnum að stofna samvinnufélög utan um opinbera þjónustu.

Framtíðin?

- Starfandi samvinnufélög:
  - Fara að vinna saman aftur!
  - Fjölga félagsmönnum aftur!
  - Fjölga samvinnufélögum aftur!
    - Stofna Samvinnumiðstöð til að hvetja til stofnunar nýrra samvinnufélaga sbr. Samvirkessentret í Noregi.
  - Taka hlutverk sitt um fræðslu um samvinnuhugsjónina alvarlega á nýjan leik!
    - Skref í rétta átt: Þátttaka í Bifröst.
  - Taka á ný þátt í alþjóðlegu starfi samvinnufélaga!

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?

Er þörf á samvinnu?

- JÁ, - samvinna sem byggir á mikilvægi manngildis ofar auðgildis, þar sem vinnan, þekkingin og framtakið er sett ofar og látið vega meira en auðdýrkun og fésýsla.
- Já, - samvinna þar sem góður rekstur fer saman við sterk samfélagsleg og siðferðileg gildi.

Eygló Harðardóttir: Samvinnuhreyfingin – er þörf á samvinnu?